

**Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара**

Н.В.Грисенко

**ПОСІБНИК
ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ
«ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ»**

**Дніпропетровськ
РВВ ДНУ
2008**

УДК 159.9
ББК 88.1я73
Г82

Рецензенти: канд. психол. наук, старш. викл. О.О.Зайва
магістр психології, викл. М.В.Реуцький

Г82 Грисенко, Н.В. Посібник до вивчення курсу «Історія психології» [Текст]/Н.В.Грисенко.
– Д.:РВВ ДНУ, 2008. – с.

Подані опорний конспект лекцій, питання до семінарських занять та завдання для
самостійної роботи відповідно до навчальної програми з курсу «Історія психології».
Для студентів ДНУ III курсу факультету психології.

Темплан 2008, поз. 119

Навчальне видання
Наталія Володимирівна Грисенко

**Посібник
до вивчення курсу
«Історія психології»**

Редактор Л.В.Хом'як
Техредактор Л.П.Замятіна
Коректор Т.А.Андреева

Підписано до друку ...09.08. Формат 60*84/16. Папір друкарський. Друк плоский.
Ум. друк. арк. Ум. фарбовід. Обл.-вид. Арк. Тираж 150 пр. Зам. №

РВВ ДНУ, пр. Гагаріна, 72, м.Дніпропетровськ, 49010.
Друкарня ДНУ, вул. Наукова 5, м.Дніпропетровськ, 49050

© Грисенко Н.В., 2008

ВСТУП

Сучасну психологічну науку неможливо розглядати лише за нинішніми вимірами, вона залежить і від попередніх донаукових, наукових філософсько-психологічних ідей мислителів, учених різней галузей, які дозволяють розглядати знання про психіку і світ психічних явищ у їх історичному аспекті.

Навчальна дисципліна “Історія психології” вивчається студентами факультету психології з метою засвоєння психологічних знань, вивчення історії виникнення та розвитку психологічної науки, основних тенденцій та концепцій наукової думки від найдавніших часів до наших днів.

В основу методики оволодіння цією навчальною дисципліною покладена систематична й активна самостійна робота студентів із вивчення наукової літератури, історичного досвіду філософсько-психологічної думки вчених, мислителів різних епох та континентів.

Викладання дисципліни здійснюється шляхом читання лекцій, проведення семінарських занять, самостійної роботи і написання рефератів, які мають на меті формування пізнавальної активності студентів, засвоєння ними основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості тощо.

До даного посібника увійшли таблиці та схеми, які розкривають найголовніші теми та базові поняття цієї дисципліни. Структура видання складається з таблиці або схеми, запитань до семінарського заняття, завдань для самостійної роботи, списку рекомендованої літератури та термінологічного словника, дефініції якого стосуються означеної теми чи проблеми.

Модуль 1. Вступ до історії психології

Тема 1. Методологічні основи історії психології

Історія психології - це наука, що вивчає закономірності формування та розвитку поглядів на психіку, аналізуючи різні підходи щодо розуміння її природи, функцій та генезису. На відміну від предмета й методів психології, історія психології вивчає не саму психічну реальність, а саме уявлення про неї на різних етапах поступового розвитку науки (рисунок).

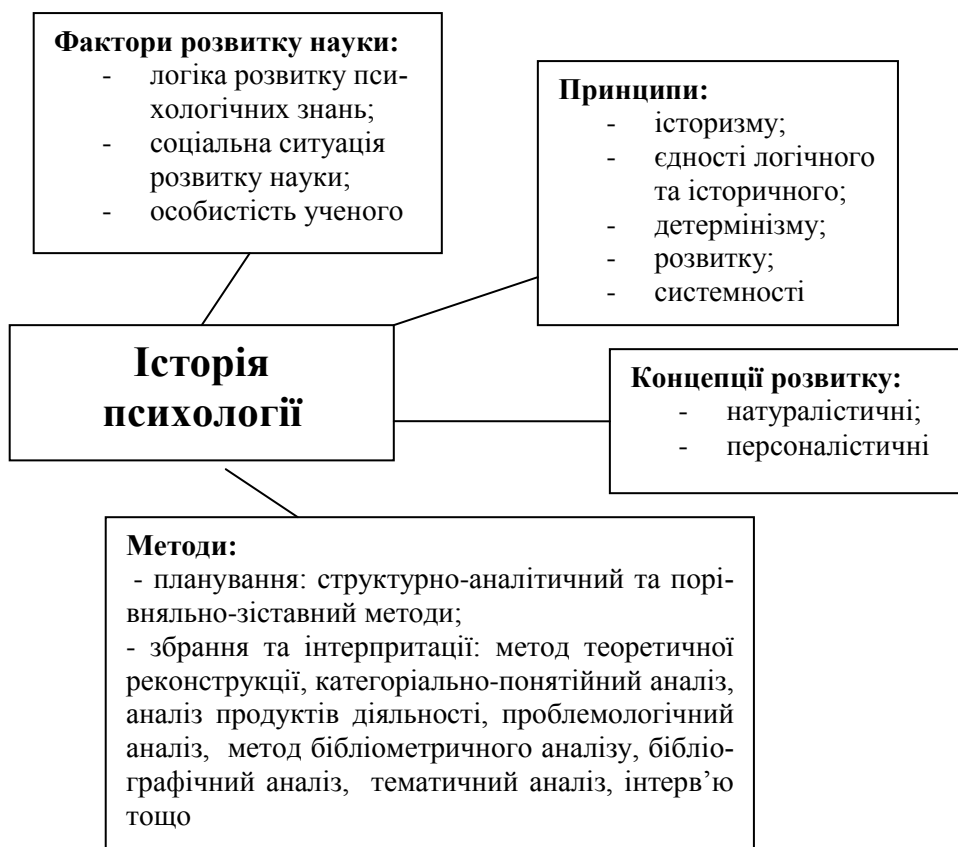

Рисунок. Структура історії психології як науки

Розвиток психології у взаємозв'язку з філософією

Період	Предмет	Методи	Висновки
VI ст. до н.е. – V ст. н.е.	Душа	Спеціальних методів немає. У ході дослідження змісту та функцій душі застосовуються методи інших наук – медицини, математики, філософії та ін.	Формування двох напрямків – матеріалізму та ідеалізму – пояснення виникнення та прояву душі. Перші емпіричні знання про психічні процеси та явища: відчуття (сприймання), пам'ять, уяву, мислення, волю та особливі явища (сон, екстаз). Формування перших вчень про характер та темперамент. Виділення перших проблем: «душа – тіло», «афект – інтелект» та ін.

Період	Предмет	Методи	Висновки
V – XIII ст.	Розвиток вчення про душу в межах філософських вчень та на основі медичних знань	Поява власного методу – інтроспекції	Формування томістської психології. Зародження дослідної методології вивчення душі
XIV – XVI ст.	Подальший розвиток вчення про душу в контексті поширення анатомо-фізіологічних знань та великих відкриттів XIV – XVI ст	Інтроспекція та частково методи логіки – дедукція, індукція та аналіз	Відмова від вивчення душі як предмета дослідження та пояснювального принципу тілесних та психічних явищ. Впровадження терміна «психологія»
XVII – початок XIX ст.	Внутрішній досвід як дані спостереження свідомості	Інтроспекція, логіка, початок застосування методів природних наук (метод проб та помилок у ході формування поведінки)	Формування емпіричної інтроспективної та асоціативної психології. Визначення несвідомої психіки. Виникнення психофізичної та психофізіологічної проблем. Ідея рефлексу

Розвиток психології як самостійної науки

Період	Предмет	Методи	Висновки
Середина XIX – кінець XIX ст.	Діяльність нервової системи та органів чуттів. Співвідношення психічного та фізичного. Вимірювання швидкості перебігу психічних процесів. Дослідження рефлекторної поведінки. Гіпнотичні явища. Локалізація психічних функцій. Формування та розвиток психіки. Безпосередній зміст досвіду. Психічні акти та функції. Психіка та свідомість у зв'язку з їх адаптивною функцією в поведінці	Інтроспекція. Методи природних наук, у кінці XIX ст. – поява експериментального методу	Формування природничо-наукових передумов психології як самостійної науки. Факти та теорія відчуттів та сприймання. Формування психофізики та психометрії. Вчення про рефлекс. Несвідома психіка. Теорія локалізації вищих психічних функцій. Теорія психофізіологічного паралелізму та взаємодії. Виникнення зоопсихології, дитячої та історичної психології. Розуміння психіки як засобу адаптації до середовища. Проникнення еспериментальних методів у психологію. Формування теоретичних програм: структуралізму та функціоналізму. Виникнення прикладних досліджень у психології

Період	Предмет	Методи	Висновки
10-ті – середина 30-х рр. XX ст.	Поведінка. Цілісні психічні структури. Несвідоме. Свідомість в її суспільно-історичній обумовленості. Установка. Розвиток вищих психічних функцій. Смилова та системна будова свідомості. Психологічне дослідження діяльності	Поява методу психоаналізу та проєктивних методів. Експериментальне дослідження поведінки, пізнавальних процесів та потреб. Інструментальний метод	Відкрита криза в психології. Виникнення шкіл психології: біхевіоризму, психоаналізу, індивідуальної психології, аналітичної психології, гештальтпсихології та ін. Виникнення радянської психології: теорія установки, поведінкові напрямки, культурно-історична теорія, теорія діяльності. Розвиток природничо-наукових знань про фізіологічні механізми психічної діяльності та рухів. Теорія функціональних систем. Розвиток психотехніки та педології у вітчизняній та зарубіжній психології
Кінець 30-х – 50-ті рр XXст.	Еволюція основних напрямків психології попереднього періоду	Поява перших питальників та нових експериментальних методів дослідження інтелекту	Еволюція наукових шкіл періоду відкритої кризи. Необіхевіоризм, неофрейдизм. Виникнення нових галузей та напрямків: генетична психологія, персоналістичні концепції особистості та ін. Дискусії в радянській психології (про перебудову науки на основі павловського вчення). Розвиток теорії діяльності в радянській психології. Виникнення теорії поетапного формування розумових дій та понять
60-ті – 90-ті рр. XX ст.	Продовження розвитку раніше виявлених предметних галузей. Процес орієнтування. Когнітивні структури та їх роль у поведінці. Особистість	Поширення питальників та різноманітних діагностичних методик	Виникнення нових напрямків у зарубіжній психології: гуманістичної, когнітивної психології та логотерапії. Дискусія в радянській психології щодо предмета психології, проблеми несвідомого, спілкування та ін. Теоретичні та експериментальні дослідження у вітчизняній науці в рамках психофізіологічних шкіл, діяльнісного підходу, концепції формування розумових дій та понять

Питання до семінарського заняття

1. Предмет історії психології та її відмінність від інших дисциплін.
2. Проблеми, що вивчає історія психології, та їх значення для психологічної науки.
3. Розвиток категоріального строю психології.
4. Принципи історії психології та їх характеристика. Розвиток принципу детермінізму.
5. Головні підходи до вивчення психологічних знань в історії психології.

Завдання для самостійної роботи

Прочитати та законспектувати такі статті:

- Ждан, А.Н. История психологи как наука [Текст]/ А.Н.Ждан// Вестн. МГУ. Серия «Психология». – 1996. – № 4. – С. 14-17;
- Ожиганова, Г.В. История психологии: концептуальные подходы и методы исследования [Текст]/ Г.В.Ожиганова// Психол. журн. – 2004. – №3. – С. 5-16;
- Теплов, Б.М. О некоторых общих вопросах разработки истории психологи [Текст]/Б.М. Теплов// Избр. тр. – М., 1985. – Т.2;
- Марцинківська, Т.Д. Історія психології [Текст]/Т.Д.Марцинківська. – М.:«ВЛАДОС», 2001. – 436 с.

Модуль 2. Розвиток психологічної думки в стародавньому світі Тема 2. Психологічні погляди в стародавніх Китаю та Індії

У стародавніх Китаї та Індії був поширений панпсихізм – напрямок, у рамках якого весь світ вважався живим, усе мало душу. Існував розподіл на матеріальний та нематеріальний світи. Під субстратом психічного розуміли різні органи тіла або процеси життєдіяльності людини (серце, кров, дихання та ін).

Психологічні погляди стародавньої Індії представлені в міфологічному світогляді. Простежується тісний зв'язок із релігією (індуїзм).

Душа і тіло, за уявленням давніх індійців, – дві різні субстанції. Індивідуальна душа (атман) є проявом Світової душі (брахман). Актуальним є вчення про карму (обумовленість нинішнього життя людини її попередніми вчинками) та сансару (вчення про переселення душ).

Душа після смерті людини, за давніми віруваннями, іде до богів двома шляхами: 1) «**шлях предків**» - є результат життя звичайної людини, яка турбується про матеріальні цінності та обмежується виконанням обрядів. Цей шлях не дозволяє людині розірвати зв'язок зі світом речей та позбавитися смерті; 2) «**шлях богів**» - шлях добродісного мудрого самотника, зайнятого осягненням істини, для чого необхідна аскеза. Цей шлях ототожнює атман та брахман, веде до світу брахмана, до злиття душі з ним.

Уперше в стародавній Індії постає питання про пізнання, самопізнання. Дійсне пізнання власного внутрішнього світу, пізнання атмана та брахмана стає можливим за умови відриву людини та її свідомості від дійсності.

Крім ідеалістичних поглядів, в Індії існували і матеріалістичні – школа локаяти (чарваки), що будувала свою онтологію, гносеологію та етику на основі даних органів чуттів (відчуття) та спостереження (досвід), спираючись на чуттєве сприйняття світу та емпіричне підтвердження. Все у світі, і людина також, створене з чотирьох першоелементів: землі, води, повітря та вогню. Душа та тіло єдині, тобто немає душі як окремої субстанції. Особливість душі – наявність свідомості. Душа зникає тоді, коли вмирає тіло, тому не існує жодного перенародження та сансари.

Основні релігійні течії в стародавній Індії

Джайнізм

Джина Махавіра

Є первісно чистий Атман, існує у світовому просторі та стає індивідуальною душею, власним «Я» людини. Людські вчинки спотворюють душу людини та перекривають шлях до нирвани – стану повної безтурботності, пов'язаного з позбавленням від світу та власного «Я». Звільнення стає можливим за умови аскетичної практики.

Буддизм

Сідхартха Гаутама

Так зване «вчення серединного шляху». Дане вчення не вимагає суворої аскези та пропонує інші шляхи усунення смерті: достойну поведінку, медитацію, свободу та ін. Все, що відбувається з людиною, сповнене стражданням, причиною їх є бажання.

Психологічна думка Стародавнього Китаю. Китайські мислителі розглядали світ як постійну боротьбу та взаємодію двох начал (тай-цзи). Людина з'являється тоді, коли первісна порожнеча, або спокій (у-цзи), розділяється на два начала – інь та янь, світло та темряву, тверде та м'яке тощо. Набуло розвитку вчення про першоелементи (у-син) – землю, воду, вогонь, метал та дерево. Людина об'єднує всі першоелементи, кожному елементу відповідає окремий орган: серце – вогонь, нирки – вода та ін.

Вчення про першоелементи лягло в основу першої теорії про темпераменти (домінування одного з елементів визначає тип особистості).

У VI – IV ст. до н.е. в Стародавньому Китаї виникли перші вчення – даосизм та конфуціанство:

Даосизм – теорія недіяння. Засновник Лао-цзи. Вихідною основою буття, що безпосередньо спрямовує поведінку людини, є Дао – загальний закон природи, сенс життя, пояснювальний принцип та причина існування світу, та психіки людини. Лао-цзи говорить про «природність» та «спонтанність» життя, що не вимагають від людини ніяких зусиль та спирається на природні начала, все визначене Дао і людина повністю знаходиться під його владою. Дао проявляє себе в поведінці людини через «де» - добродієність. Її прояв у бездіяльності, недіянні. Діяльність суперечить природі Дао.

Конфуціанство – вчення про добродієність. Засновник Кун-цзи. Визначає якості людської душі через якості першоелементів. П'ять начал створюють смакові відчуття, а п'ять характерологічних особливостей безпосередньо виходять з психічних процесів. Знання та психічні явища є природженими, але їх потрібно відкрити за допомогою навчання та виховання. Принцип «золотої середини» - співвідношення виховання та природності. Людина за природою є доброю, спотворюють її зовнішні обставини, тому потрібно розвивати здатність до самоглиблення та досконалості. Конфуцій визначає образ досконалої людини, якості якого: людяність (щирість, стриманість, соромність та ін), почуття обов'язку та пошана батьків.

У китайській філософії рано з'явилося поняття «Я», що трактувалося не як потяг до індивідуальності, а як те, що заважає філософу пізнавати реальність.

Питання до семінарського заняття

1. Ідеальні та матеріальні уявлення Стародавньої Індії.
2. Даоська культура як передумова науковості.

3. Система відношень у конфуціанстві.

Завдання для самостійної роботи

Проаналізувати основні релігійно-філософські концепції Стародавнього Китаю (даосизм та конфуціанство) та підібрати міфи, що характеризують психологічні погляди того часу.

Тема 3. Розвиток античної психології

В історії античності умовно виділяють три етапи:

Матеріалістичні концепції	I. Зародження та становлення психології (VII – IV ст. до н.е.) – з'являються перші концепції психіки, в яких вона перш за все джерело активності тіла. Поширюється панпсихізм. Відмінність душі людини від інших істот – кількісна. За першооснову світу та людини зокрема мислителі беруть той чи інший тип матерії – воду (Фалес), невизначену нескінченну речовину «апейрон» (Анаксимандр), повітря (Анаксимен), вогонь (Геракліт). Виникають атомістичні концепції. Згідно з ними світ складається з атомів, що рухаються в порожнечі. Все у світі (і людина також) діє за певними законами (Геракліт, Демокріт). Душа складається з маленьких та рухомих атомів, вона смертна, з'являється та зникає разом із тілом (Демокріт). В основі пізнання – відчуття, досвід, що аналізується розумом (сенсуалізм). В основі відчуттів – «теорія витікань» (Демокріт). Емоції керують поведінкою людини та пов'язані із зовнішнім світом. (Демокріт). Розвиваються «серцецентрична» та «мозкоцентрична» теорії. З'явилася перша теорія темпераменту (Гіпократ)
Ідеалістичні (Платон) та дуалістичні (Аристотель) концепції	II. Період класичної науки (III – II ст. до н.е.) – з'являються перші розгорнуті концепції психічного (Платон та Аристотель). Пошук якісних відмінностей, властивих тільки душі людини. Психіка – не лише основа активності, а й розуму та моральності. Світ складається з матерії та ідей (Платон) або форм як творчого начала (Аристотель). Душа – безсмертна, вічна (або цілком, або ж одна з її частин) та складається з декількох частин, що виконують різні функції (Аристотель). Основа пізнання – розум (раціоналізм), відчуття – це лише інформація про окремі явища (Платон). Відчуття пасивні, мислення активне, пов'язане з мовою та інтуїцією (Платон). Конкретизується процес пізнання (Аристотель). Поведінка повинна регулюватися розумом (Сократ, Платон). З емоціями необхідно боротися (Платон) або позбавлятися їх за допомогою катарсису (Аристотель)
Матеріалістичні концепції	III. Елліністичний період (II ст. до н.е. – III – IV ст. н.е.) – нових концепцій не виникало, модифікуються погляди минулого. Основна увага приділяється етичним проблемам. Основні філософські школи представлені перипатетиками – послідовниками Аристотеля, епікурейцями, стоїками та скептиками. Душа смертна та складається з частин: із 4 в Епікура та 8 – у Лукреція та стоїків. Душа людини відрізняється наявністю почуттів, мислення та моральності (Епікур та Лукрецій). Розвивається як сенсуалізм (Епікур), так і раціоналізм (стоїки). Свобода людини обмежена. Існують різні погляди на регуляцію поведінки за допомогою емоцій (Епікур, Лукрецій) або ж розуму (стоїки). З розвитком недовіри до пізнавальних здібностей людини виникає новий напрямок – скептицизм (заперечення існування абсолютної істини та можливості пізнання об'єктивного світу). Описується залежність життєдіяльності цілісного організму від нервової системи (Гален)

Питання до семінарського заняття

1. Перші матеріалістичні концепції про психіку (Фалес, Анаксимандр, Анаксимен, Геракліт). Поняття логосу в теорії Геракліта
2. Атомістична теорія Демокріта.

3. Ідеалізм Платона.
4. Теорія пізнання в концепції Аристотеля.
5. Основні психологічні проблеми періоду еллінізму:
 - погляди на душу та моральність у концепціях епікурейців та стоїків;
 - труднощі об'єктивного пізнання в концепції скептиків;
6. Внесок античних лікарів у вчення про душу.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати доклади на такі теми: «Ідеалістична психологія Платона» та «Робота психологічних ідей у працях Аристотеля».
2. Підібрати міфи, що характеризують психологічні погляди античних часів.

Модуль 3. Розвиток психології в середні віки та епоху Відродження

Тема 4. Психологія в середні віки

Два центри розвитку науки середньовіччя

Схід

Уявлення про психіку – синтез ісламу та вчення Аристотеля. Більш поширений матеріалізм.

Душа розуміється як частина тіла (Аль-Фарабі) або як форма тіла, джерело його активності (Ібн Сіна). Душа діє через мозок (Ібн Сіна). В основі пізнання – відчуття. Процес пізнання розкривається на основі теорії інтелектів (Аль-Фарабі).

Розроблена теорія двох істин – знання та віра не залежні одне від одного (Ібн Сіна). Розвивається вікова психологія – дослідження зв'язку між фізичним розвитком та психологічними особливостями в різні вікові періоди розвитку (Ібн Сіна).

Описаний процес розвитку психічних функцій (Абу Хамід Газалі).

Ібн аль-Хайсам – сприймання світу складається з двох процесів – безпосереднього відображення та роботи мозку.

Ібн Рошд – розділяє душу та розум: душа (функції, невіддільні від організму) – смертна, розум (божественна сутність, частина універсального розуму) – безсмертний.

Європа

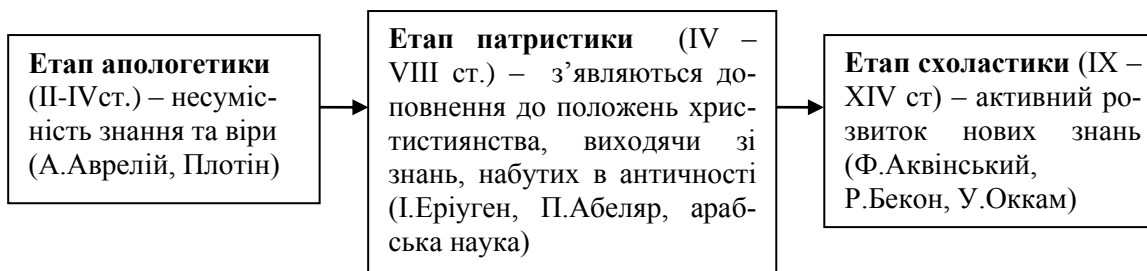
В основі існування всього тілесного лежить еманация (витікання) божественної, духовної першооснови. Індивідуальна душа єдина, походить від світової душі. Активність душі спрямована: 1) до світової душі; 2) до чуттєвого світу; 3) до самої себе – рефлексія та інтроспекція (Плотін).

Душа – це знаряддя, що править тілом. Основу її утворює воля, що є складником божественної волі, а не розум (волюнтаризм). Усе знання закладене в душі (Августин).

Виникає вчення томізм. Відстоюється теорія двох істин (але віра домінує). Духовне життя описується у вигляді сходів – від нижчих до вищих (буття, життя, чуттєвість, розумність). Мислення та свідомість – головні властивості душі. Відстоюється ідея вічності душі. У пізнанні виділяють два рівні: відчуття та розум (Ф.Аквінський).

Підтримується розвиток об'єктивного знання – досвід, експеримент та математика мають бути в основі всіх наук. Орієнтація на почуттєвий досвід (Р.Бекон, У.Оккам). Розвивається номіналізм. У психології поширюється «закон економії» («брита Оккама») – все може бути пояснено без припущень та гіпотетичних уявлень.

У розвитку психології Середніх Віків виділяють три етапи:

Питання до семінарського заняття

1. Внесок давньоарабської науки в розвиток історії психології.
2. Томістська психологія Ф.Аквінського.
3. Відмінності теорії Аристотеля та теорії Ф.Аквінського.
4. Номіналізм Р.Бекона та його значення для психології.
5. Суть принципу «бритви Оккама».

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризувати розвиток психологічних поглядів в давньоарабській науці. Проаналізувати концепції Аль-Фарабі, Ібн-Рушда, Авіцени.
2. Охарактеризувати зв'язок із релігією теорій провідних європейських філософів даного періоду (А.Аврелій, Плотін, Ф.Аквінський).

Тема 5. Розвиток психології в епоху Відродження

В епоху Відродження відбувається повернення до важливих принципів античної науки, відхід від догматизму церкви та пошук шляхів найбільш оптимального наукового дослідження психічних явищ. Зароджується нове сприйняття психології – як науки про свідомість.

Питання до семінарського заняття

1. Проблеми психології епохи Відродження.
2. Психологія мислителів Італії. Вчення Леонардо да Вінчі.
3. Емпіричний напрям психологів Іспанії.
4. Ф.Бекон і завершення етапу розвитку науки про душу.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати доповіді на такі теми: «Проблеми психології епохи Відродження», «Психологія мислителів Італії та Іспанії» та «Ф.Бекон і завершення етапу розвитку науки про душу».

Модуль 4. Розвиток психології у XVII – XVIII ст.

Тема 6. Розвиток психологічної думки Нового часу (XVII ст.)

Поступово психологія стає наукою про свідомість. Серед розглядуваних питань – пізнання, рушійні сили та закономірності психіки, механізми регуляції психіки – на перший план виходять проблеми пізнання. У дослідженні процесів пізнання розвиваються два напрямки – раціоналізм та сенсуалізм.

	Раціоналізм	Сенсуалізм
Дуалізм	Існують дві незалежні субстанції – душа і тіло. Вони не впливають одна на одну та мають різні функції: душа – мислення, тіло – її «протяжність». Душа та свідомість тотожні, несвідомих процесів немає. Поведінка тіла регулюється рефлексом, за законами механіки (механістичний детермінізм). Рефлекс може змінюватися залежно від навичок та навчання (асоціації). Душа лише частково впливає на поведінку, змінюючи напрямок рефлексу за допомогою активних пристрастей. Душа і тіло стикаються в епіфізі (вирішення психофізичної проблеми). Процес пізнання складається з двох рівнів: 1) інформація про навколишній світ на основі узагальнення даних органів чуття – неповні, неадекватні знання; 2) інтуїтивне мислення (раціональна інтуїція) – істинні знання. Загальні поняття існують у формі ідей або понять, які: 1) породженні самою людиною; 2) вроджені; 3) набуті протягом життя (Декарт)	«У свідомості немає нічого, чого б не було у відчуттях», заперечуються вродженні ідеї («чиста дошка»). Велике значення має виховання. Джерелом знань є чуттєвий досвід людини. Розділяють досвід зовнішній – на основі відчуттів (знання про навколишнє середовище) та внутрішній, що є результатом рефлексії (знання про самого себе, про процеси свідомості). Розрізняють первинні, вторинні та третинні властивості предметів. Зовнішній світ, на вміну від внутрішнього, може бути пізнаним лише частково. В пізнавальній діяльності виділяють три типи знань: 1) інтуїтивне знання (найбільш вірогідне); 2) демонстративне знання (цілком вірогідне); 3) сенситивне знання (найменш вірогідне). Введений термін «асоціація» – поєднання думок, які не пов'язані між собою та не залежать одна від одної (Локк)

	Раціоналізм	Сенсуалізм
Матеріалізм	Єдина субстанція – природа (Спіноза, Гоббс). Має дві головні властивості – мислення та «протяжність». Мислення – головна функція душі, яка також ототожнюється зі свідомістю	
	Сутність душі – пізнавальна діяльність. Три ступеня процесу пізнання: 1) уява – знання про конкретні речі, на основі органів чуття; 2) розум – знання, одержані в результаті логічного міркування; 3) інтуїтивне знання – істинне, об’єктивне знання про суть речей. Поведінкою керують емоції, спрямовуючи діяльність людини. Існують три типи емоцій: потяг, або бажання, задоволення та незадоволення. Емоції пов’язані з навколишнім світом, тому людина не вільна. Усвідомлення цього впливу та розуміння причин емоцій надають людині свободу (Спіноза)	Принцип механістичного детермінізму поширюється на все психічне життя людини. Відчуття – результат стикання зовнішнього предмета з тілом. Зв’язок уявлень здійснюється за принципом асоціації (асоціації за суміжністю). Асоціації – нижча форма пізнання, мислення та воля – вища. Заперечується свобода волі людини: поведінка завжди детермінована зовнішніми причинами, вона завжди є необхідна, але в межах цієї необхідності людина може бути вільною у власному виборі. В основі поведінки лежать прагнення та відраза (Гоббс)
Ідеалізм	Першооснова світу – монада, якій властиві сприймання та прагнення. Душа – це вищий рівень розвитку монад. У душі виділяють рівні перцепції та аперцепції, тобто свідомого та несвідомого (вміст душі значно ширший, ніж вміст свідомості). Спроба пояснити динаміку розвитку свідомого життя із несвідомого через активність душі (Лейбніц)	

Питання до семінарського заняття

1. Методологічний принцип сумніву в концепції Декарта.
2. Психофізична проблема та її вирішення філософами XVII ст.
3. Аналіз роботи Б.Спінози «Етика» та її вплив на розвиток психології.
4. Матеріалістична концепція Гоббса.
5. Сенсуалістична концепція Локка.

Завдання для самостійної роботи

- За підручником А.Н. Ждан «История психологии: от античности к современности» визначити основні концепції вчених XVII ст.:
- розкрити основні положення Р.Декарта про рефлекс;
 - проаналізувати роботу Б.Спінози «Етика».

Тема 7. Розвиток психології в епоху Просвітництва (XVIII ст.)

<p style="text-align: center;">Сенсуалізм (французька школа психології)</p>	<p>Поширюються ідеї про важливість навчання та виховання, яке визначає розумовий та особистісний розвиток людини. В основі пізнавальної діяльності лежать відчуття.</p> <p>Людина – матеріально детермінована система (людина-машина). Душа та тіло становлять єдину субстанцію, що має «протяжність», мислення та рух (Ламетрі). Джерелом активності людини є потреби (біологічні та психологічні). Душа ототожнюється з психікою та свідомістю, головними функціями є здатність відчувати та любов до себе (Дідро і Гельвецій). Досліджується увага як окремий психічний процес (Ламетрі). В основі психічного життя лежать відчуття – образ «статуї» (Кондільяк). Розглядається зв'язок мозкових структур із психічними процесами – кожному відчуттю відповідає вібрація нервового волокна (Бонне) або відповідна ділянка мозку (Кабаніс). Пояснення процесу пізнання – світ породжує відчуття, які узагальнює наш розум, формуючи судження та поняття (Дідро). Соціальна обумовленість здібностей людини (Гельвецій). Розвивається теорія «природної людини» – необхідність дотримуватися природного розвитку внутрішнього світу та здібностей дитини (Руссо). Розробляється періодизація психічного розвитку дитини (Руссо). Розробляється ідея трьох рівнів психічної регуляції поведінки – свідомий, напівсвідомий та рефлексорний рівні (Кабаніс)</p>
<p style="text-align: center;">Раціоналізм (німецька школа психології)</p>	<p>Пропонується поділити науку психологію на два напрямки (1732):</p> <p>1) емпіричний – вивчення фактів про функціонування душі, здійснюється спроба ввести вимірювання в психології; 2) раціональний – міркування про сутність та місце знаходження душі, про її волю та безсмерття. Відстоюється ідея про активний характер пізнавальних процесів, пов'язаний із вродженою активністю душі (Вольф, Кант) – теорія «психологія здібностей» (Вольф). Розвивається поняття «трансцендентальної аперцепції» – психічної активності, через яку людина розуміє світ та себе постійними та цілісними (Кант). Заперечується можливість експерименту в психології, тому психологія це лише вчення про душу, а не наука. Її мета – опис проявів психічного життя, а не їх пояснення (Кант)</p>

Питання до семінарського заняття

1. Фактори, що сприяли розвитку сенсуалістичної психології у XVIII ст.
2. Проблеми французької психології епохи Просвітництва.
3. Психологія здібностей у концепції Д.Дідро та К.Гельвеція.
4. Теорія виховання Ж.-Ж.Руссо.
5. Розвиток вчення про нервово-психічні функції (П.Кабаніса та Ш.Бонне).

Завдання для самостійної роботи

За підручником В.А. Роменець «Історія епохи Відродження та епохи Просвітництва» проаналізувати:

- причини виникнення механістичних поглядів на психіку того часу (Ж.Ламетрі);
- погляди на виховання та здатності людини в концепціях К.Гельвеція, Д.Дідро та Ж.-Ж. Руссо;
- виникнення нових напрямків психології: емпіричного та раціонального.

Модуль 5. Становлення психології як самостійної науки
Тема 8. Становлення асоціативної психології у XVIII - XIX ст.

Період	Учені-психологи	Питання, які вивчалися
Зародження асоціанізму (XVIII ст.)	Д.Берклі, Д.Юм – первинними вважають феномени свідомості	В основі періоду – концепція Локка про головну роль відчуттів у формуванні понять. Джерелом знання служить утворений асоціацією чуттєвий досвід (безпосередньо випробувані суб'єктом відчуття: зорові, м'язові та дотикові). Заперечення будь-якого буття, крім власної свідомості (соліпсизм) – «бути – отже, сприймати» (Берклі). Під час аналізу зорового сприйняття висловлюються ідеї щодо участі дотикових відчуттів у побудові образу тривимірного простору (за двовимірного образу на сітківці ока). Всі переживання поділяються на враження (відчуття) та ідеї (спогади про відчуття). Розкриваються механізми формування складних ідей за допомогою асоціацій (асоціації за схожістю, контрастом, сумісництвом у просторі та часі, а також за законом причинного зв'язку). Заперечується існування «Я» як окремої субстанції: «Я» – це лише комплекс відчуттів (Юм)
	Д.Гартлі – першим вважає фізичну реальність	Основоположник вчення про асоціації, що ґрунтується на вченні про вібрацію. Вібрація зовнішнього ефіру викликає вібрацію органів чуття, м'язів та мозку. Д.Гартлі виділяє два кола вібрації – велике (від органів чуттів через мозок до м'язів – фактично рефлекторною дугою, що регулює поведінку) та мале (розташоване в білій речовині головного мозку, є основою психічного життя, основою процесів пізнання та навчання). Описується функціонування пам'яті людини (сліди вібрації). Духовне життя складається зі свідомих та несвідомих процесів (матеріалістична концепція несвідомого). Психіка складається з відчуттів (вібрація органів чуття), уявлень (вібрація слідів у мозку без присутності реального об'єкта) та почуття (відображення сили вібрації). Головний закон асоціацій за сумісністю. З огляду на уявлення про прижиттєве формування психіки, можливості виховання вважаються безмежними
	Т.Браун	Розробив закони асоціації двох рівнів складності: первинні – закони за суміжністю, схожістю, контрастом, причинним зв'язком – первинно належать свідомості, елементи якої пов'язані між собою. Вони необхідні, але недостатні для пояснення обставин виникнення того чи іншого образу. Вторинні (їх 9): закон частоти, новизни, конституційних відмінностей, тривалості відчуттів та ін. Т.Браун виділив спонтанну та творчу асоціацію
Класичний асоціанізм (перша половина XIX ст.)	Дж. Мілль	Розробив закони психіки – «теорію ментальної фізики». За Дж.Міллем, свідомість – це своєрідна психічна машина, функціонування якої відбувається суворо за законами асоціації. Основний закон асоціації: «порядок та зв'язок ідей такі самі, як і порядок та зв'язок відчуттів». Досвід складається з найпростіших елементів (відчуттів), що утворюють ідеї (прості та складні). Вроджених ідей не існує
	Дж.Ст.Мілль	Розробив теорію «ментальної хімії» – формування з найпростіших елементів свідомості нових структур, що мають власні властивості даної свідомості. Отже, завдання психології – вивчати закони виникнення й асоціацій ідей як елементів свідомості, за допомогою експериментального аналізу вичленовувати «атоми» свідомості. Виділив три головних закони асоціації: за суміжністю, схожістю, інтенсивністю

Період	Учені-психологи	Питання, які вивчалися
Криза асоціанізму (друга половина XIX ст.)	А.Бен	Спробував зблизити психологію з фізіологією – мозок та вся «тілесна система» пов'язана з психісними функціями. Відстоював теорію «психофізичного паралелізму»: душа та тіло – єдине ціле. У предмет вивчення психології ввів реальну поведінку живої істоти. Рефлексу протиставив спонтанну дію. Ввів модель «спроби та помилки» як особливий принцип організації поведінки. Проаналізував перехід від інстинктивної до вольової поведінки
	Г.Спенсер	У теорії Г.Спенсера переплітаються позитивізм, еволюційний підхід й асоціанізм. На думку вченого, психологія вивчає співвідношення зовнішніх форм із внутрішніми, асоціації між ними. Психіка – механізм адаптації до середовища (виникає на певному етапі еволюції). Виділив такі етапи розвитку психіки на основі форм адаптації до середовища: рефлекс, інстинкт, навички та воля (у поведінці) і відчуття, почуття, пам'ять та розум (у свідомості). Розробляв закони еволюції не тільки стосовно психіки, а й соціального життя (біологічний детермінізм)
	Ф.Герbart	Учений поєднав основні принципи асоціанізму з ідеями аперцепції, активності душі, ролі несвідомого. Замінив термін «відчуття» на «уявлення». Уявлення – активні, мають заряд, що визначає їх положення у сфері психічного. У структурі душі виділив три прошарки: аперцепцію, перцепцію та несвідоме. Уявлення переходять з одного рівня на інший за умови їх достатньої інтенсивності. Спробував ввести методи математичної обробки даних у психологію. Розробив теорію «статики та динаміки уявлень» (досліджував уявлення у стані спокою та умови руху уявлень у свідомості)

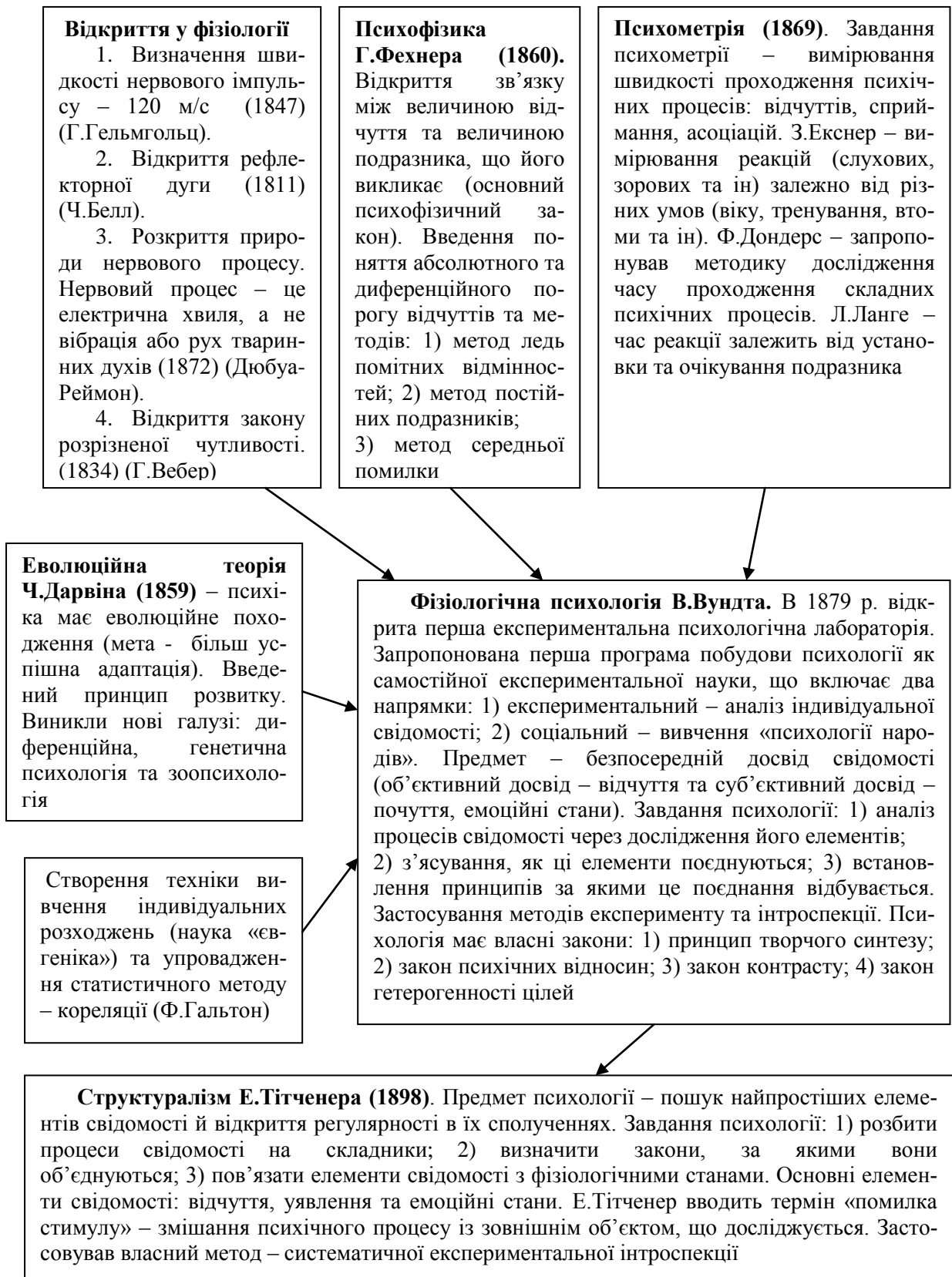
Питання до семінарського заняття

1. Теорія Д.Гартлі та її значення для розвитку психології.
2. Теорія класичного асоціанізму в теоріях Т.Брауна та Дж. Мілля.
3. Відмінності теорії «ментальної хімії» Дж.Ст.Мілля від класичного асоціанізму.
4. Еволюційний підхід до психічного А.Бена та Г. Спенсера.
5. Теорія «статики та динаміки уявлень» Ф.Гербарта та її роль для навчання.

Завдання для самостійної роботи

1. За підручником А.Н. Ждан «История психологии: от античности до современности» охарактеризувати появу та розвиток асоціативної психології як перших кроків психології до самостійності та проаналізувати погляди англійських асоціаністів. Охарактеризувати чинники виникнення кризи в асоціативній психології.
2. Підготувати доповіді на теми: «Гартлі – засновник асоціативної психології» та «Виникнення перших поглядів на несвідоме та їх вплив на подальший розвиток науки».

Тема 9. Розвиток психології як самостійної науки у XIX ст.

Питання до семінарського заняття

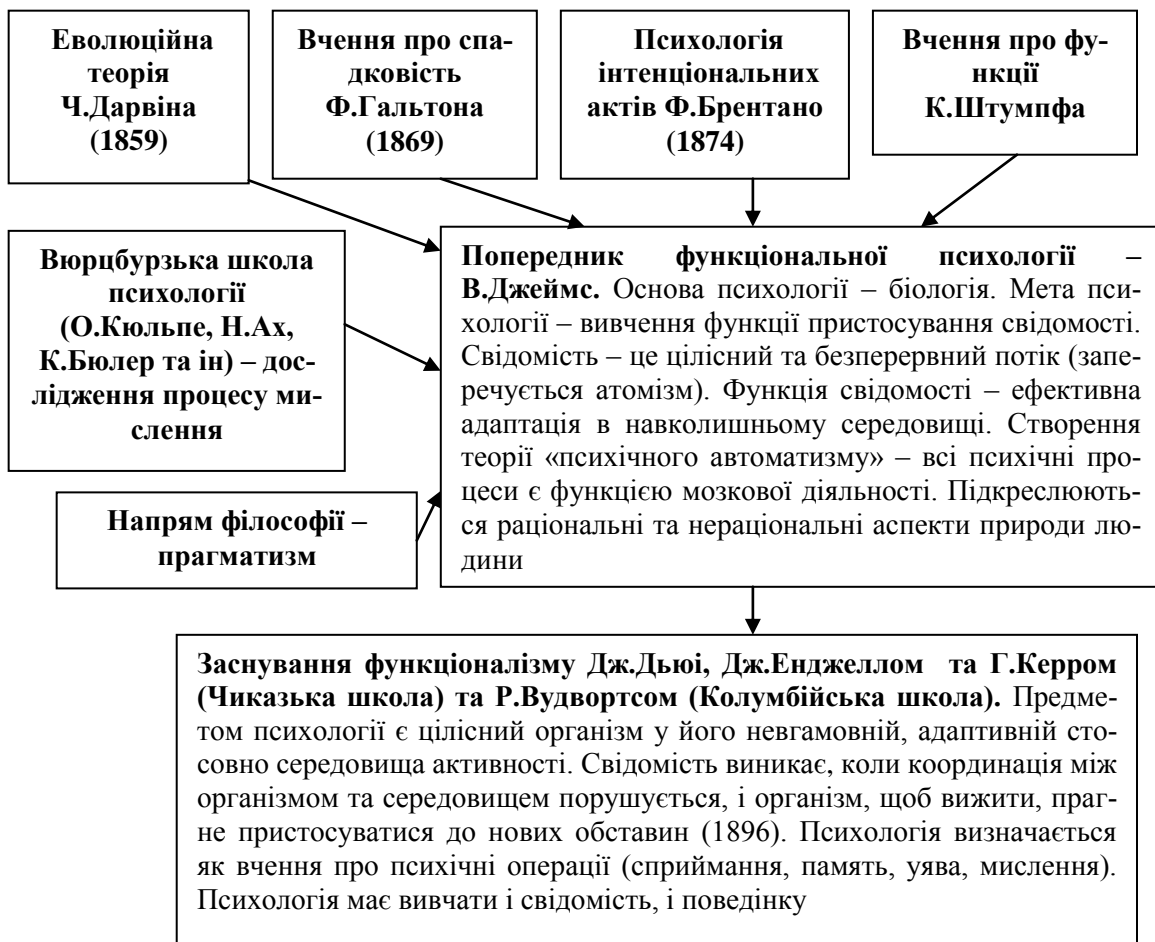
1. Відкриття фізіології, що сприяли становленню психології як самостійної науки.
2. Психофізика та психометрія.
3. Фізіологічна психологія В.Вундта.

4. Структуралізм Е.Тітченера.
5. Дослідження пам'яті Г.Еббінгауза.

Завдання для самостійної роботи

Підготувати доповіді за темами: «Фізіологічна психологія Г.Вундта» та «Структуралізм Е.Тітченера». Визначити основні відмінності цих двох напрямків.

Модуль 6. Розвиток психології в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Тема 10. Поява та розвиток функціоналізму

Питання до семінарського заняття

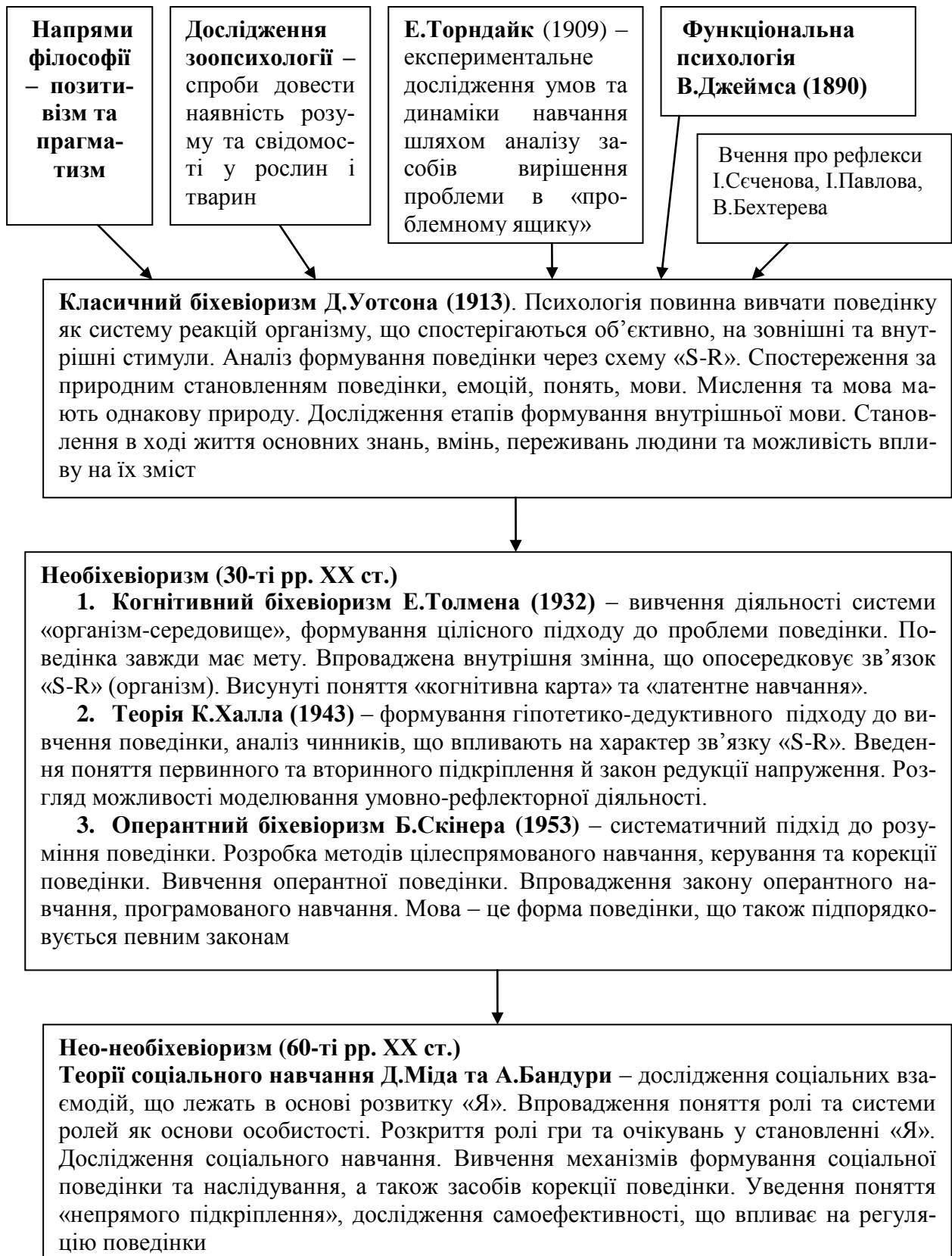
1. Вплив теорії Ч.Дарвіна та досліджень Ф.Гальтона на появу та подальший розвиток функціоналізму.
2. Вюрцбурзька школа мислення та її основні ідеї.
3. Поняття про функціональну психологію В.Джеймса.
4. Функціональна психологія в роботах Дж. Енджелла та Дж. Дьюї.
5. Динамічна психологія Р.Вудвортса.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати доповіді за такими темами: «Еволюційна теорія Ч.Дарвіна та її вплив на розвиток психології» та «Ф.Гальтон – засновник диференційної психології».
2. Порівняти погляди Колумбійської та Чиказької школи функціоналізму.

Модуль 7. Поява та розвиток основних напрямків у психології

Тема 11. Поява та розвиток біхевіоризму

Питання до семінарського заняття

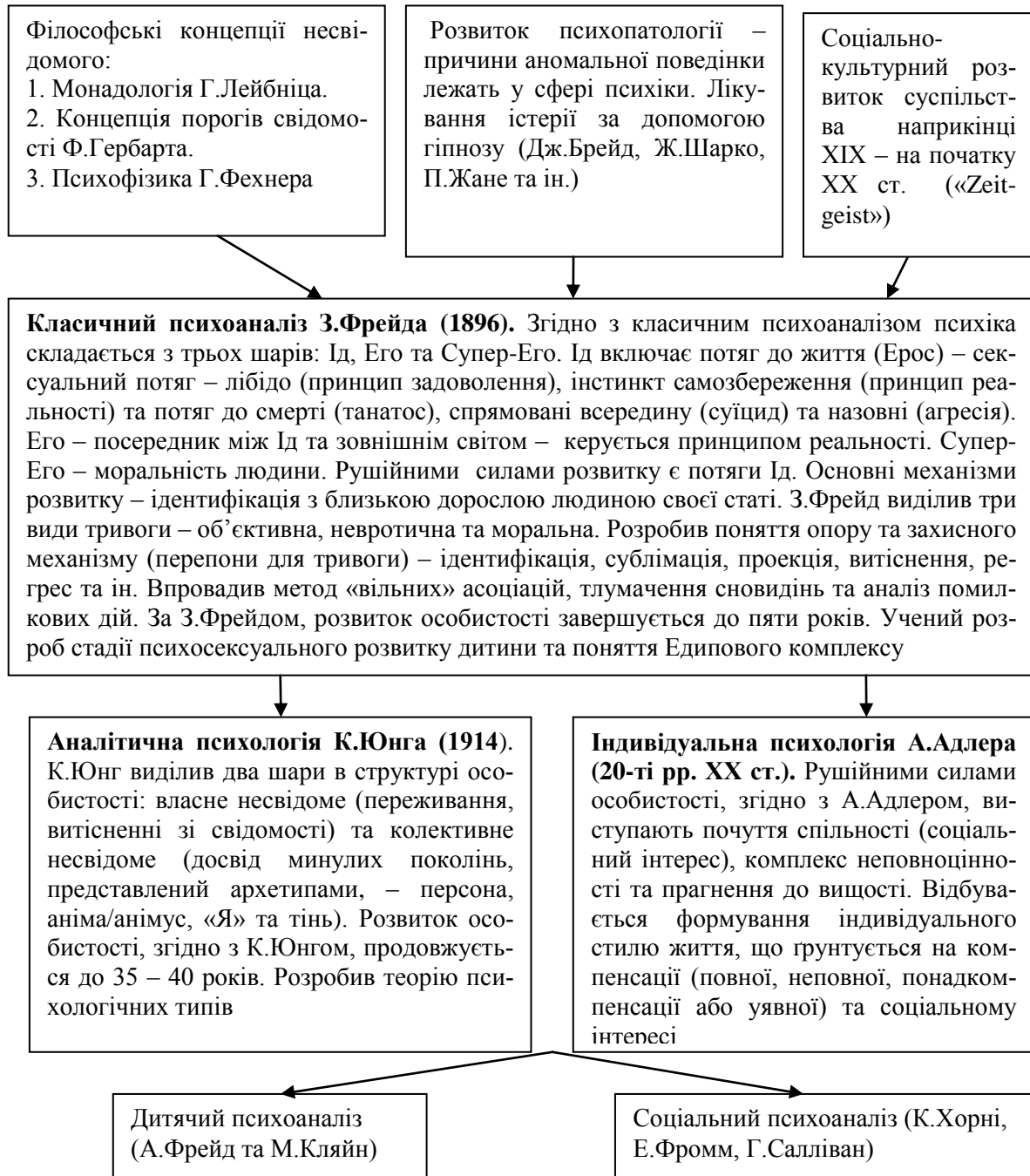
1. Джерела виникнення біхевіористичного напрямку.
2. Причини модифікації класичного біхевіоризму Д.Уотсона.

3. Необіхевіористичні теорії.
4. Можливості регуляції поведінки в біхевіоризмі.
5. Суть теорій соціального навчання.

Завдання для самостійної роботи

За підручником Т.Д. Марцинківської «Історія психології» назвати засновників біхевіоризму та необіхевіоризму, навести відмінності в їх поглядах та вказати основні положення критики біхевіоризму.

Тема 12. Виникнення та розвиток психоаналізу

Питання до семінарського заняття

1. Особливість предмета та методів психоаналітичного напрямку.
2. Структура психічного в класичному психоаналізі З.Фрейда.

3. Індивідуальний стиль життя в концепції А.Адлера.
4. Архетипи та їх роль у розвитку особистості.
5. Концепції неофрейдистів (А.Фрейд, М.Кляйн, Е.Фромм, Е.Саліван та ін).

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати розбіжності між теорією З.Фрейда й концепціями А.Адлера та К.Юнга.
2. Охарактеризувати внесок неофрейдистів у розвиток світової психології.

Тема 13. Поява та розвиток гештальтпсихології

Питання до семінарського заняття

1. Джерела виникнення гештальтпсихології. Поняття гештальту у філософії та психології.
2. Дослідження сприймання в гештальтпсихології.
3. Дослідження мислення в гештальтпсихології.
4. Теорія поля К.Левіна. Поняття потреб та квазіпотреб.

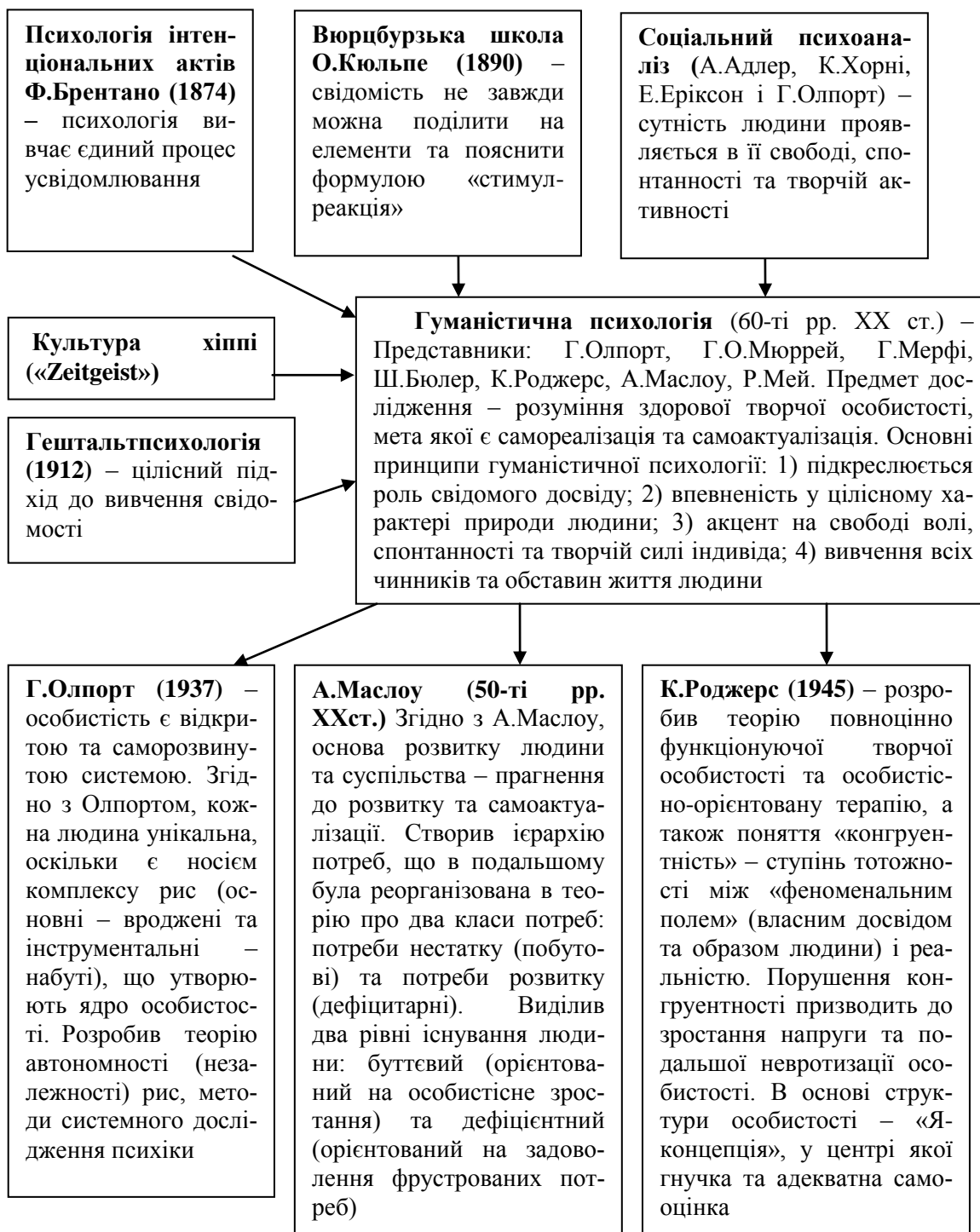
Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати доповідь на тему «Теорія поля К.Левіна та його внесок у ро-звиток світової психології».

2. За підручником В.А.Роменець «Історія психології ХХ ст.» зробити порівняльний аналіз підходу до проблеми мислення в біхевіоризмі та гештальтпсихології.

Модуль 8. Поява та розвиток основних напрямків психології в другій половині ХХ ст.

Тема 14. Становлення та розвиток гуманістичної психології

Питання до семінарського заняття

1. Джерела виникнення гуманістичної психології.
2. Теорія рис Г.Олпорта.

3. Буттєвий та дефіцієнтний рівні існування людини. Поняття самоактуалізації в концепції А.Маслоу.

4. Самоактуалізація в концепції К.Роджерса та її відмінності від розуміння самоактуалізації А.Маслоу.

Тема 15. Поява та розвиток когнітивної психології

Питання до семінарського заняття

1. Джерела виникнення когнітивної психології.
2. Дослідження процесу обробки інформації в когнітивній психології.
3. Метафора комп'ютера в когнітивній психології.
4. Несвідоме в когнітивній психології.
5. Дослідження «штучного інтелекту».

Завдання для самостійної роботи

Підготувати доповіді за такими темами: «Вплив біхевіоризму та гештальтпсихології на розвиток когнітивної психології», «Роль несвідомого в когнітивних процесах людини», «Погляди С.Солсо на розвиток когнітивної психології».

Модуль 9. Поява та розвиток психології в Росії та в Україні
Тема 16. Становлення та розвиток психології в Росії

<p>Розвиток психології в дореволюційний період</p>	<p>Антропологічний напрямок Н.Г.Чернишевського (наукові дослідження поведінки І.М.Сеченова, І.П.Павлова, В.М.Бехтерева, О.О.Ухтомського). Заперечення дуалізму: людина – єдина істота, у рамках якої можна виділити дві групи явищ: матеріальні (тілесні) та моральні (психологічні). Заперечення атомізму – мислення, пам'ять, уява належать особистості й трактуються у зв'язку з діяльністю відповідно до певних потреб. Розділення поняття характеру та темпераменту.</p> <p>Теологічний напрямок П.Д.Юркевича та В.С.Соловйова (Л.М.Лопатін, А.А.Потебня, Н.Я.Грот, С.Л.Франк, М.І.Владиславлев, О.І.Введенський) – вчення про «два досвіди»: тіло та душа – дві різні субстанції та мають різні переживання. Дослідження волі, емоцій, відчуттів та сприймання, мислення, пам'яті. Впровадження Г.І.Челпановим експериментальної психології</p>
<p>Розвиток психології в СРСР</p>	<p>20-35-ті рр. ХХ ст. – розвиток педології (науки про дитину), психотехніки (психології праці) та марксистської психології (природної психології в рамках марксистської ідеології).</p> <p>30-50-ті рр. ХХ ст. – розвиток нових концепцій: теорія установки Д.М.Узнадзе, культурно-історична теорія Л.С.Виготського, школа нейропсихології О.Р.Лурії, діяльнісний підхід С.Л.Рубінштейна, загальнопсихологічна теорія діяльності О.М.Леонтєва, вчення про поетапне формування розумових дій П.Я.Гальперіна, комплексний підхід до людини Б.Г.Ананьєва, теорія індивідуальних відмінностей Б.М.Теплова та ін.</p>

Питання до семінарського заняття

1. Матеріалістичний ідеалістичний підхід до розуміння психічного в Росії дореволюційного періоду.
2. Розвиток психології в Росії у 20-40-х рр. ХХ ст.
3. Розвиток психології в Росії в період Великої Вітчизняної війни.
4. Розвиток основних концепцій Л.С.Виготського, О.Р.Лурії, С.Л.Рубінштейна, О.М.Леонтєва, П.Я.Гальперіна, Б.Г.Ананьєва, Б.М.Теплова та ін.
5. Розвиток психології в сучасній Росії.

Завдання для самостійної роботи

За підручником А.Н. Ждан «История психологии: от античности до наших дней» підготувати доповідь за темою «Розвиток психології в Росії в дореволюційний період» й охарактеризувати внесок видатих російських учених (І.М.Сеченова, І.П.Павлова, О.О.Ухтомського, Л.С.Виготського, Б.Г.Ананьєва, С.Л.Рубінштейна, О.Р.Лурії, О.М.Леонтєва) у розвиток вітчизняної та світової психології.

Тема 17. Поява та розвиток психології в Україні

Класично-інтроспективний напрям	Розробляється ідея самодостатності (автономності людської душі). Психофізична проблема вирішується в дусі паралелізму, підкреслюється наявність психічної причинності (Г.Челпанов, В.Зеньковський). Метод даного напрямку – інтроспекція, предмет дослідження – суб'єктивні явища. Згідно з класично-інтроспективним напрямом тілесна активність організму залежить від суб'єктно-психічних структур. Встановлюється закон збереження енергії стосовно психічної діяльності (М.В.Крайнський), здійснюється аналіз філософсько-психологічної проблеми буття людської душі, творчого освоєння нею світу (С.Л.Франк). В Одесі, Києві, Харкові відкриваються експериментальні психологічні лабораторії, що займаються дослідженням питання перцепції, розробляється теорія вольвої уваги (М.М.Ланге). Розробляються проблеми етнопсихології (Д.М.Овсянко-Куликовський, М.Ф.Сумцов, В.Я.Данилевський, Д.І.Багалій та ін.). Виникає інтерес до об'єктивної психології
Природничо-науковий напрям	Даний напрям започаткований В.М.Бехтеревим у 1917 р., згідно з ним заперечуються дослідження людської суб'єктивності, увага приділяється проявам життєдіяльності організму, насамперед фізіологічним механізмам поведінки. Поняття рефлексу пропонується підняти до загальнонаукового рівня. Висувається низка концепцій цілісності, які повинні долати механіцизм рефлексології (спроба звести складні духовні явища до фізіологічних явищ): предметом дослідження стають високі моделі людської поведінки, використовуються ідеї спорідненості з фізіологією (ідея доміанти О.О.Ухтомського), робиться спроба поєднання даного напрямку з гештальтпсихологією та фрейдизмом. Виникає напрям «фрейдорефлексології», що характеризується «революційним» стилем мислення. Критикуються психогігієна, психотехніка та педологія. Відроджується традиційна психологія. У 1950-х рр. стає актуальним павловське вчення про умовні рефлекси (на догоду тодішній ідеології)
Культурно-гуманістичний напрям	Виникнення психології творчості (І.Франко, С.Л.Рубінштейн, О.О.Потебня, Д.М.Овсянко-Куликовський, О.І.Білецький та ін.) – розуміння художнього твору є своєрідним відновленням творчого процесу в душі того, хто сприймає цей твір, залежить від правильного тлумачення його одиниць – образів, з яких він складається. Самопізнання – результат сприймання художньої творчості. Думка не передається, а «збуджується» словом. Ідея становлення людської особистості, її джерел та рушійних сил розробляється С.Л.Рубінштейном та Г.С.Костюком. Психологічні проблеми пов'язуються з буттєвою долею людини. У 1930-х рр. у Харкові заснований Психоневрологічний інститут та Всеукраїнська психоневрологічна академія (О.Р.Лурія). Відділ дитячої та генетичної психології (О.М.Леонт'єв) розробляє такі проблеми: психологія «практичної діяльності», «образ-процес», свідомість і діяльність, пам'ять.

Культурно-гуманістичний напрям	<p>Досліджуються сприймання (О.В.Запорожець), психологічні проблеми засвоєння знань учнями на основі розвитку мислення (Л.І.Божович, П.І.Зінченко), створюється теорія пам'яті (П.І.Зінченко). Розвивається власний оригінальний напрям – психологія вчинку. В Одесі починає досліджуватися сприймання часу (Д.Г.Ельконін). Розробляється галузь історичної психології – історія становлення українського менталітету (І.Г.Белявський). Розвивається Львівсько-Варшавська філософська школа (Ю.Охорович, С.Балій, Я.І.Цурковський, М.К.Година та ін).</p> <p>Створюється Український інститут психології (Г.С.Костюк), де розробляються питання психологічної теорії та історії психології (заперечується ігнорування суб'єкта та суб'єктивного, розробляються проблеми розвитку та психологічних джерел особистості). Пропонується концепція системно-суб'єктивного підходу (О.В.Киричук) – сприяння розвитку життєво активної, гуманістично спрямованої особистості. В Інституті психології АПН України розробляється психологія вчинку (В.А.Роменець)</p>
---------------------------------------	--

Питання до семінарського заняття

1. Психологія в Україні та українська культура ХХ ст.
2. Класично-інтроспективний напрямок розвитку психології в Україні. Львівсько-Варшавська філософська школа.
3. Особливості розвитку природничо-наукового напрямку психології в Україні.
4. Роль суб'єктивності в науковій діяльності Г.С.Костюка.

Завдання для самостійної роботи

За підручником В.А. Роменця «Історія психології ХХ ст.» та наведеними в списку рекомендованої літератури статтями охарактеризувати основні напрямки розвитку психології в Україні, ознайомитися з життєвим шляхом та основними працями видатного психолога ХХ ст. Г.С.Костюка. Визначити спрямування його праць та їх значення для практичних психологів.

Теми індивідуальних завдань

1. Антична психологія та її значення для розвитку та становлення науки.
2. Проблема душі та її конфліктів у теорії Платона.
3. Розвиток психології в середні віки.
4. Розвиток психології в епоху Відродження.
5. Започаткування психофізіології та диференційної психології в середніх віках та епоху Відродження.
6. Розвиток та становлення асоціативної психології.
7. Роль еволюційної теорії Ч.Дарвіна в розвиток психології.
8. Описова та ґрунтовна психологія – переваги та недоліки.
9. Порівняльний аналіз підходу до типології людини в психоаналітичних теоріях.
10. Роль Ф.Гальтона в розвитку диференційної психології.
11. Проблема ідентичності та її місце в сучасній психології.
12. Розвиток матеріалістичної психології у Франції.
13. Психологічні особливості підходу до пролеми пізнання в теорії Г.Лейбніца.
14. Основні особливості німецької психологічної школи.
15. Проблема інсайту та підходи до її вивчення в гештальтпсихології.
16. Значення теорії «психологічного поля» Левіна для сучасної психології особистості.
17. Можливості та межі управління поведінкою в біхевіоризмі.
18. Переваги та недоліки психоаналітичного напрямку.
19. Проблема навчання в теорії Ж.Піаже – переваги та недоліки.
20. Наука про поведінку – російській шлях.
21. Порівняльний аналіз підходів до побудови психології в структуралізмі, функціоналізмі та описовій психології.
22. Специфіка становлення психології в Росії.
23. Кризи у психології, їх характеристики та детермінанти.
24. Психологія в Росії в період Великої Вітчизняної війни.
25. Основний психофізіологічний закон: історія відкриття та боротьба поглядів.
26. Історія розвитку психології особистості у вітчизняній психології.
27. Становлення психологічної думки в Україні.
28. Рене Декарт – засновник психології Нового часу.
29. Проблема поведінки та розвитку рефлексу в роботах Р.Декарта.
30. Сенс життя: від філософії стародавнього світу до сучасної психології.
31. Самоактуалізація та її значення в концепціях А.Маслоу та В.Франкла.
32. Сакральний та містичний погляди на душу людини.
33. Методологічні проблеми сучасної психології.

Глосарій

Адаптація – постійний процес активного пристосування людини до соціального середовища.

Антропологізм – концепція, згідно з якою людина – найвище та найдосконаліше створіння природи.

Аперцепція – залежність сприймання від минулого досвіду та від змісту діяльності людини.

Архе – першооснова світу, головний складник людської душі.

Архетип – центральне поняття аналітичної психології К.Юнга. Визначає образи, що відображають зміст культури даного суспільства, які передаються з покоління в покоління та приховані в колективному несвідомому.

Асоціанізм – перша психологічна школа, що виникла у XVIII ст. Пояснювала виникнення всіх психічних процесів за принципом асоціацій.

Асоціація – зв'язок між психічними явищами, за якого сприйняття одного з них викликає появу іншого.

Біхевіоризм – психологічний напрямок, який запечеречує свідомість як предмет дослідження та зводить психіку до різних форм поведінки.

Гештальтпсихологія – психологічний напрямок, що досліджує психіку з погляду цілісних структур – гештальтів – первинних щодо своїх компонентів.

Глибина психологія (психоаналіз) – узагальнене поняття, яке позначає низку різних напрямків психології, що надають вирішального значення в організації поведінки різноманітним несвідомим компонентам, прихованим у «глибинах» психіки, – ірраціональним спонуканням, тенденціям, установкам, схованим під поверхнею свідомості, у глибинах індивіда.

Гуманістична психологія – психологічний напрямок, що визнає головним предметом дослідження особистість людини, розуміє її як унікальну цілісну систему, яка прагне до самоактуалізації та постійного особистісного зростання.

Детермінізм – закономірна та необхідна залежність психічних явищ від чинників, що їх зумовлюють.

Душа – поняття, що відображає історично змінні погляди на психіку тварин та людей.

Ідентифікація – уподібнення, ототожнення з ким- або чим-небудь.

Індивідуальний стиль діяльності – стабільна індивідуально-специфічна система психологічних способів виконання діяльності.

Інсайт – несподіване та незалежне від минулого досвіду розуміння структури ситуації в цілому, на основі якого досягається усвідомлене вирішення проблеми.

Інтенціальність – спрямованість свідомості на предмет.

Катарсис – емоційне потрясіння, що викликає стан внутрішнього очищення та зниження напруги.

Когнітивна психологія – психологічний напрямок, що розглядає психіку як систему, призначену для переробки інформації.

Мотив – спонукання до діяльності, пов'язане з прагненням задовольнити потреби.

Навчання – процес та результат одержання індивідуального досвіду, незалежно від мотивації та способу його одержання (цілеспрямованого або стихійного).

Номіналізм – напрямок у середньовічній науці, представники якого вважали, що загальне поняття – це лише ім'я, слово, а в реальному світі існують окремі речі з їх індивідуальними властивостями.

Нус – всесвітній розум, нематеріальне «сховище» знань, набутих людиною.

Педологія – комплексна наука про дитину, що має практико-орієнтований характер та ставить завдання всебічного розвитку дитини та складання цілісного уявлення про її життя та психічний розвиток.

Поведінка – властива живим істотам взаємодія із середовищем, опосередкована їх зовнішньою (руховою) і внутрішньою (психічною) активністю. Термін застосовується як до окремих осіб, індивідів, так і до їх сукупностей (поведінка біологічного виду, соціальної групи).

Позитивізм – науковий напрямок, згідно з яким джерелом істинного знання є емпіричні конкретні науки, що застосовують об'єктивні методи (О.Конт, Д.С.Мілль, Г.Спенсер та ін).

Психоаналіз – метод дослідження глибинних, несвідомих структур психіки.

Психологія – наука про закономірності розвитку та функціонування психіки як особливої форми життєдіяльності.

Раціоналізм – концепція, що пояснює виникнення знань із даних, одержаних за допомогою мислення. Знання про окремі предмети формуються в людини за допомогою відчуттів та сприймання, а знання про загальні закономірності та поняття – за допомогою розуму.

Рефлексія (інтроспекція, самоспостереження) – процес самопізнання людиною власних внутрішніх психічних станів та переживань.

Свідомість – власне людський спосіб ставлення до об'єктивної дійсності, опосередкований загальними формами суспільно-історичної діяльності людей. Це ставлення до світу зі знанням його об'єктивних закономірностей.

Сенсуалізм – концепція, що пояснює виникнення знань із даних, одержаних за допомогою органів чуття (відчуття, сприймання та пам'ять є основою знань).

Соціалізація – процес та результат активного засвоєння людиною норм, ідеалів, ціннісних орієнтацій, настанов та правил поведінки.

Список рекомендованої літератури

- Балл, Г. Наукова спадщина академіка Г.С.Костюка і актуальні проблеми психологічної епістемології [Текст]/Г.Балл// Освіта і управління. – 2003. – №3. – С. 19 – 21.
- Выготский, Л.С. Вопросы теории и истории [Текст]//Собр. соч.: в 6 т./Л.С.Выготский. – М. Мысль, 1982. –Т.1. – 673 с.
- Даниел, Н. Робинсон. Интеллектуальная история психологии (Электронный ресурс)/Способ доступа: URL: www.psylib.kiev.ua. – Заглавие с экрана.
- Данилюк, І.В. Історія психології в Україні. Західні регіони (остання чверть ХІХ – перша половина ХХст.) [Текст]/І.В.Данилюк. – К.:Либідь,2002. – 152 с.
- Ждан, А.Н. История психологии как наука [Текст]/А.Н.Ждан//Вестн. МГУ. Серия «Психология».1996. – №4. – С. 13-17.
- Ждан, А.Н.История психологии: от античности до наших дней [Текст]/А.Н.Ждан. – М.: Академ. проект, 2004. – 576 с.
- История восточной философии [Текст]/отв. ред. М.Т.Степанянц. – М.: ИФРАН, 1998. – 489 с.
- История философии. Энциклопедия (Электронный ресурс)/Способ доступа: URL: www.psylib.kiev.ua. – Заглавие с экрана.
- Казімка, Л.О. Проблеми теорії та історії психології в працях Г.С.Костюка [Текст]/Л.О.Казімка// Наука та наукознавство. – 2003. – №1. – С. 21-24
- Карпенко, З. Світ гуманістичної психології [Текст]/З.Карпенко//Психологія і суспільство. – 2003. – №1. – С. 14 – 17.
- Криворучко, П.П. Історія психології [Текст]: курс лекцій. /П.П.Киворучко; за заг. ред. М.С. Корольчука. – К. «Ельга. Ніка-центр», 2003. – 248 с.
- Леонтьев, Д.А., К.Левин в поисках нового психологического мышления [Текст]/Д.А. Леонтьев, Е.Ю. Патяева// Психол. журн.. – 2001. – № 5. – с. 16-21.
- Лосев, А.Ф. Эстетика Возрождения. (Электронный ресурс)/Способ доступа: URL: www.psylib.kiev.ua. – Заглавие с экрана.
- Лучинин, А.С. История психологии [Текст]: учеб. пособие/А.С.Лучинин – М.: Академ. проект, 2005. – 367 с.
- Марцинковская, Т.Д. История психологии [Текст]/Т.Д.Марцинковская. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 436 с.
- Матеріали Міжнародної конференції «Історія психології» [Текст]// Психол. журн. – 2002. – №2. – С. 3-21.
- Мишлав, Дж. Корни сознания. (Электронный ресурс)/Способ доступа: URL: www.psylib.kiev.ua. – Заглавие с экрана.
- Ожиганова, Г.В. История психологии: концептуальные подходы и методы исследования [Текст]/Г.В.Ожиганова.// Психол. журн. – 2004. – №3. – С. 4 – 19.
- Психологическая наука России ХХ ст. [Текст]//Проблемы теории и истории – М., 1997. – с. 78-114.
- Психология [Текст]: словарь/под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
- Психология в ХХІ веке: пророчества и прогнозы [Текст]//Вопр. психологии – 2000. – №1. – С. 3-31.
- Роменець, В.А. Історія психології стародавнього світу і середніх віків [Текст]/В.А.Роменець – К.: Вища шк., 1983. – 312 с.
- Роменець, В.А. Історія психології епохи Відродження та епохи Просвітництва [Текст]/В.А.Роменець. – К.: Вища шк., 2004. – 348 с.
- Роменець, В.А. Історія психології ХІХ –початку ХХст. [Текст]/В.А.Роменець. – К.: Вища шк., 1995. – 614 с.
- Роменець, В.А. Історія психології ХХ ст. [Текст]/В.А.Роменець. – К.:Либідь, 1998. – 989 с.

- Стретен, П. Аристотель за 90 минут [Текст]/П.Стретен; пер. с англ. Н.Бровчук. – М.:Астрель АСТ, 2004. – 211 с.
- Стретен, П. Платон за 90 минут [Текст]/П.Стретен; пер. с англ. С.Зубкова. – М.:Астрель АСТ, 2004. – 191 с.
- Хрестоматия по истории психологии [Текст]/под ред. П.Я.Гальперина, А.Н.Ждан – М.: Мысль, 1980. – 453 с.
- Шульц, Д. История современной психологии [Текст]/Д. Шульц, С.Шульц; пер. с англ. А.В.Говорунов. – СПб: Евразия, 1998. – 532 с.
- Элиаде, М.. История веры и религиозных идей. (Электронный ресурс)/Способ доступа: URL: www.psylib.kiev.ua. – Заглавие с экрана.
- Ярошевский, М.Г. История психологии [Текст]/М.Г.Ярошевский. – М.: Мысль, 1985 – 489 с.
- Ярошевский, М.Г. История и теория психологии [Текст]/М.Г.Ярошевский, А.В.Петровский. – Ростов н/Д:Феникс, 1996. – 534 с.

Зміст

Модуль 1. Вступ до історії психології	4
Тема 1. Методологічні основи історії психології.....	4
Модуль 2. Розвиток психологічної думки в стародавньому світі.....	7
Тема 2. Психологічні погляди в стародавніх Китаю та Індії.....	7
Тема 3. Розвиток античної психології	9
Модуль 3. Розвиток психології в середні віки та епоху Відродження.....	10
Тема 4. Психологія в середні віки	10
Тема 5. Розвиток психології в епоху Відродження.....	11
Тема 5. Розвиток психології в епоху Відродження.....	11
Модуль 4. Розвиток психології у XVII – XVIII ст.	12
Тема 6. Розвиток психологічної думки Нового часу (XVII ст.)	12
Тема 7. Розвиток психології в епоху Просвітництва (XVIII ст.).....	14
Модуль 5. Становлення психології як самостійної науки.....	15
Тема 8. Становлення асоціативної психології у XVIII - XIX ст.	15
Тема 9. Розвиток психології як самостійної науки у XIX ст.....	17
Модуль 6. Розвиток психології в кінці XIX – на початку XX ст.	18
Тема 10. Поява та розвиток функціоналізму	18
Модуль 7. Поява та розвиток основних напрямків у психології.....	19
Тема 11. Поява та розвиток біхевіоризму	19
Тема 12. Виникнення та розвиток психоаналізу	20
Тема 13. Поява та розвиток гештальтпсихології	21
Модуль 8. Поява та розвиток основних напрямків психології в другій половині XX ст.....	22
Тема 14. Становлення та розвиток гуманістичної психології.....	22
Тема 15. Поява та розвиток когнітивної психології.....	23
Модуль 9. Поява та розвиток психології в Росії та в Україні.....	24
Тема 16. Становлення та розвиток психології в Росії	24
Тема 17. Поява та розвиток психології в Україні	25
Теми індивідуальних завдань	27
Глосарій.....	28
Список рекомендованої літератури	30

